

KUIDAS MÕJUTAB INFOSÕDA AVALIKKU DIPLOMAATIAT? RAHVUSVAHELISE SUHTLUSE KONTSEPTUAALSE RAAMISTIKU KRIITILINE ANALÜÜS

*Joanna Szostek*¹

ÜLEVAADE. Arutelusid riiklikult rahastatud ja välisriikide kodanikele suunatud suhtluse üle peetakse järjest enam infosõja, mitte avaliku diplomaatia keeles. Seda eriti Ida-Euroopas. Näiteks peetakse Lääne valitsuste meediaprojekte, mille eesmärk on Ukraina auditooriumiga suhelda, ja Ukraina valitsuse püüdeid meedia vahendusel rahvusvahelise auditooriumiga kontakti luua reaktsooniks Venemaaga peetavale infosõjale. Artiklis tuuakse esile mitu potentsiaalselt problemaatilist eeldust kommunikatsiooni mõju kohta, mis on seotud infosõja keelekasutusega. Esimene on eeldus, et suhtlust saab soovitud tulemuse saavutamiseks kasutada samamoodi nagu relva. Teine on eeldus, et inimesed jäävad vastase infot uskuma seetõttu, et nad on mõjutatavad. Kolmas on eeldus, et infosõja võitmine tähendab inimeste veenmist teatavate faktide paikapidavuses. Kuigi nimetatud eeldused võivad mingis ulatuses ka tõele vastata, väidan artiklis, et nende kriitikavaba rakendamine võib mõjuda poliitika kujundamisele hoopis kahjulikult.

Võtmesõnad: avalik diplomaatia, infosõda, Venemaa, Ida-Euroopa

Keywords: public diplomacy, information war, Russia, Eastern Europe

---

¹ Artikkel ilmus esimest korda ajakirjas *International Journal of Communication*, Vol. 14 (2020), pp. 2728–2748. Copyright © 2020 (Joanna Szostek). Licensed under the Creative Commons Attribution Non-commercial No Derivatives (by-nc-nd). Kättesaadav: <http://ijoc.org>.

1. Sissejuhatus

Aruteludes, mis keskenduvad meedia ja riiklikult toetatud kommunikatsiooni rollile rahvusvahelistes suhetes, saab kasutada erineva eriala terminoloogiat. Avaliku diplomaatia² ja pehme jõu³ teemal on arvukalt kirjandust, mis kattub mingil määral kirjandusega, milles käsitletakse propagandat⁴ ja psühholoogilisi operatsioone⁵. Mõistete definitsioonid ja tõlgendused on erinevad, kuid kõigiga viidatakse suhtlusele, mida riigid kasutavad rahvusvahelise mõju või eeliste saavutamiseks. Poliitilise kommunikatsiooni kontseptuaalset terminoloogiat, näiteks *raamistiku loomise* mõistet, kasutatakse ka, kui arutletakse, kuidas mõjutab meedia inimeste suhtumist rahvusvahelistesse probleemidesse. Seda isegi olukorras, kus arutelud ei keskendu riikide strateegilistele kavatsustele ja huvidele⁶. Poliitigeograafid omakorda selgitavad geopoliitika terminoloogia abil, kuidas meedia panustab geopoliitiliste teadmiste (taas)tootmisesse⁷. Nad keskenduvad ennekõike tähendusloomele meedias ja populaarkultuuris ning vähem on tähelepanu all meedia mõju auditooriumile. Niisugune konstruktivistlik epistemoloogia erineb aga positivistlikust lähenemisest, mida omakorda rakendatakse enamikus poliitilise kommunikatsiooni uuringutes. Järelikult huvitab erinevatele sotsiaalteaduse valdkondadele keskendunud uurijaid see, kuidas mõjutab meedia ja massikommunikatsioon rahvusvahelist poliitikat ja maailmakorda, kuid uurimisküsimuste sõnastamisel kasutatakse väga erinevate distsipliinide keelt.

---

² Cull, N. J. 2019. Public diplomacy: Foundations for global engagement in the digital age. Cambridge, UK: Polity [Cull 2019]; Melissen, J. 2005. The new public diplomacy: Soft power in international relations. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan.

³ Hayden, C. 2012. The rhetoric of soft power: Public diplomacy in global contexts. Lanham, MD: Lexington Books; Nye, J. S. 2004. Soft power: The means to success in world politics. New York, NY: PublicAffairs.

⁴ Jowett, G. S.; O'Donnell, V. 2019. Propaganda & persuasion. Los Angeles, CA: SAGE Publications.

⁵ Narula, S. 2004. Psychological operations (psyops): A conceptual overview. – Strategic Analysis, Vol. 28 (1), pp. 177–192.

⁶ Entman, R. M. 1991. Framing U. S. coverage of international news: Contrasts in narratives of the KAL and Iran air incidents. – Journal of Communication, Vol. 41 (4), pp. 6–27.

⁷ Dittmer, J.; Dodds, K. 2008. Popular geopolitics past and future: Fandom, identities and audiences. – Geopolitics, Vol. 13 (3), pp. 437–457.

Viimasel ajal on infosõjaga⁸ seonduv keelekasutus tõusnud esile uurimustes, mis keskenduvad kommunikatiivse mõju mehhanismidele rahvusvahelistes suhetes. Infosõja keel on eriti silmatorkav Ida-Euroopas – arvatakse, et Venemaa kasutab informatsiooni relvana ja lääneriikide valitsused toetavad Venemaa infomõju vastu võitlevaid meediaalgatusi. Niisugust riiklikult rahastatud kommunikatsiooni, mille eesmärk on kujundada välismaalaste suhtumist (nt propaganda, hariduse, rahvusvahelise meedia või kultuuri edendamise kaudu) kujutatakse järjepidevalt julgeolekuga seotud tegevusena. Seejuures peegeldab lääneriikides ja Ida-Euroopas kasutatav infosõja kontseptsioon sageli Moskva keelekasutust, mis näeb meedia kaudu avalikkuse mõjutamist kui nullsummamängu, milles tuleb võimu saavutamiseks võidelda vaenulike lääne rivaalidega⁹.

Keel ja mõisted, mida kasutatakse nähtuste kirjeldamiseks ja analüüsimiseks, on probleemide mõistmisel ja sõnastamisel väga tähtsad. Esiteks, kasutatavad mõisted rõhutavad piire erinevate teadlaste ja koolkondade vahel. Inimesed, kes uurivad pehmet jõudu, rahvusvaheliste probleemide meedia-kajastust ja infosõda, üritavad selgitada, kuidas kujunevad erinevate riikide vaated probleemidele. Nad ei pruugi aga üksteise tööst üldse teadlikud olla, sest terminoloogia pärineb valikulisest erialakirjandusest, millega nad on tuttavad oma varasema teadustöö kaudu. See probleem on seotud teadusharude piiridega üldisemalt, kuna distsiplinaarne identiteet vähendab uurijate soovi ja võimalusi vaadata uurimisküsimuste lahendamisel oma valdkonnast väljapoole ning nad lähtuvad kitsalt oma valdkonnas enam levinud teooriatest, tavadest ja publikatsioonidest.

Probleemide mõistmisel on tähtsad ka kontseptuaalsed valikud, sest eri nähtuste kirjeldamiseks kasutatav keel võib sisaldada varjatud konnotatsioone. Näiteks viitab rahvusvahelise meedia kirjeldamine pehme jõu allikana heatahtlikule ja ohutule loomusele (viitab sõna *pehme*), mis on võimeline ka mõjutama (viitab sõna *jõud*). Seetõttu tuleks kriitiliselt suhtuda uurimuses kasutatavate terminite võimalikesse kaastähendustesse.

⁸ **Bjola, C.** 2019. Propaganda as reflexive control: The digital dimension. – Bjola, C.; Pamment, J. (eds.). Countering online propaganda and extremism: The dark side of digital propaganda. Abingdon, UK: Routledge, pp. 13–27; **Hellman, M.; Wagnsson, C.** 2017. How can European states respond to Russian information warfare? An analytical framework. – European Security, Vol. 26 (2), pp. 153–170; **Lucas, E.; Pomerantsev, P.** 2016. Winning the information war: Techniques and counter-strategies to Russian propaganda in central and eastern Europe. Washington, DC: Center for European Policy Analysis. [**Lucas, Pomerantsev** 2016]

⁹ **Venemaa Föderatsiooni sõjaline doktriin** 2014. RG.RU. <https://rg.ru/2014/12/30/doktrina-dok.html>.

Siinse artikli peamine eesmärk ongi näidata, kuidas infosõjast rääkimisel kasutatav keelekasutus on tulvil viiteid sellele, et kommunikatiivne mõjutamine ei pruugi alati olla väga tõhus. Artiklis käsitletakse kolme probleemset eeldust. Esimene on eeldus, et suhtlus on nagu relv, mida saab soovitud mõju saavutamiseks suunata. Teine on eeldus, et vastaspoole kindlaid rühmi on võimalik suhtluse kaudu mõjutada, sest nad on põhimõtteliselt mõjutatavad sellest tegevusest. Kolmas on eeldus, et infosõja võitmine tähendab inimeste veenmist teatavate faktide paikapidavuses. Kuigi need eeldused võivad mingil määral ka tõele vastata, väidan artiklis, et nende kriitikavaba järgimine võib mõjuda poliitika kujundamisele hoopis kahjulikult. Artiklis käsitletakse nimetatud kolme eeldust ükshaaval ja näidatakse, (a) kuidas neist on saanud Venemaa infosõjale keskendunud arutluste ja arusaamade lahutamatu osa, (b) miks iga nimetatud eeldust saab Ida-Euroopa uuringute ja asjakohaste empiiriliste tõendite põhjal kahtluse alla seada ja (c) kuidas iga eeldusega kaasneb oht, et nende mõjul võtab valitsus kasutusele suhtluspoliitika, mis pole tõhususe ja turvalisuse saavutamiseks piisavad.

Artikli teine, esimesega seotud eesmärk on analüüsida, mis (või kas üldse) eristab infosõda avalikust diplomaatiast, seda nii kontseptuaalselt kui ka praktiliselt. Termin *avalik diplomaatia* võtsid ameeriklased kasutusse külma sõja ajal kui propaganda eufemismi¹⁰. Kui leiame, et ajaloolise tähenduse järgi võib avaliku diplomaatia ja propaganda erinevus olla kaheldav, saab sama väita ka avaliku diplomaatia ja infosõja erinevuse puhul. Kas sellisel juhul oleks õigustatud eristada osalemist avalikus diplomaatias ja infosõjas, eriti praegu, kui Venemaa ja lääne suhted on muutunud nii vaenulikuks? Võime ka küsida, kas *avalik diplomaatia* on retooriline sõnakasutus, mis võimaldab paista lääneriikide katsetel teisi mõjutada heatahtlikumana kui nende rivaalide samalaadsetel katsetel. Kas rahvusvahelise kommunikatiivse mõju kirjeldamiseks kasutatav keel (sõna *sõda* asemel kasutatakse sõna *diplomaatia*) näitab selle suhtumise erinevusi? Nendele küsimustele vastamiseks vaatan artiklis esmalt termini *avalik diplomaatia* tähendusvälja, seejärel võrdlen seda infosõja mõistega.

Artikli lõpus analüüsin eeliseid ja probleemkohti, mis kaasnevad diplomaatia sõnakasutusest lähtuva lähenemisega rahvusvahelisele suhtlusele ajal, mil infosõda ja selle keelekasutus muutuvad järjest tähtsamaks. Kuigi infosõja ja avaliku diplomaatia olemuses ja kasutamisel on ühiseid jooni, olen artiklis

---

¹⁰ Cull, N. J. 2013. Roof for a house divided: How U. S. propaganda evolved into public diplomacy. – Auerbach, J.; Castronovo, R. The Oxford handbook of propaganda studies. Oxford, UK: Oxford University Press, pp. 131–146.

seisukohal, et avalik diplomaatia esindab rahvusvahelisele suhtlusele omaseid ideaale, mida tuleks kaitsta ka siis (ja eriti just siis), kui rahvusvahelistes suhetes valitseb pingeline õhustik.

2. Avalik diplomaatia: avalikkus, edu ja riiklikud huvid

Avalik diplomaatia on suunatud välisriikide kodanike kaasamisele ja teadlikkuse suurendamisele, mille abil edendada riigi seisukohti ja mõju moel, mis on kooskõlas valitsuse pikaajaliste eesmärkidega¹¹. Niimoodi defineeriti avalikku diplomaatiat Suurbritannia valitsuse 2005. aasta aruandes ja see on kooskõlas ka nüüdisaegsema akadeemilise käsitlusega, mille järgi mõistetakse avaliku diplomaatia all „tegevusi, mille kaudu rahvusvaheliste suhete osalised – peamiselt rahvusriigid – suhtlevad eesmärgistatult välisriikide kodanikega ja mis toetaksid riikidevahelisi diplomaatilisi suhteid“¹². Tavaliselt seostatakse avaliku diplomaatiaga selliseid tegevusi nagu propaganda (nt pressikonverentsid ja sotsiaalmeedia postitused), kultuuridiplomaatia (nt rahvusvahelised näitused), vahetusprogrammid (õpilaste, spordimeeskondade jm vahetused), rahvusvahelised meediakajastused ja – vähemalt ideaalis – välisriigi elanike arvamuse arvestamine¹³.

Zaharna¹⁴ eristas kaht kommunikatsioonisuunda, millele tuginevad avaliku diplomaatia alla kuuluvad tegevused. Esimese suuna kohaselt on suhtlus lineaarne info edastamise protsess. Teine suund rõhutab suhtlust kui sotsiaalset protsessi, mille eesmärk on suhete loomine ja harmoonia saavutamine. Kummagi suunaga on seotud erinevad eesmärgid. Esimese suuna (info edastamine) eesmärk on sageli poliitiline propaganda või imago parandamine, teise suuna (suhete loomine) eesmärk on ennekõike luua suhteid, mis panustavad parema rahvusvahelise keskkonna loomisesse tervikuna, ja mitte niivõrd propageerida oma positiivset kuvandit. Snow¹⁵ leebe ja range lähene-mise eristamine avalikus diplomaatias toetab Zaharna kaksikjaotust.

¹¹ Carter, P. 2005. Lord Carter of Coles' public diplomacy review, p. 8. <http://www.british-council.org/home-carter-report> (eemaldatud).

¹² Sevin, E.; Metzgar, E.; Hayden, C. 2019. The scholarship of public diplomacy: Analysis of a growing field, p. 4815. – International Journal of Communication, Vol. 13, pp. 4814–4837.

¹³ Cull 2019.

¹⁴ Zaharna, R. 2009. Mapping out a spectrum of public diplomacy initiatives: Information and relational communication frameworks. – Snow, N; Taylor, P. (eds.). Routledge Handbook of Public Diplomacy. New York, NY: Routledge, p. 91. [Zaharna 2009]

¹⁵ Snow, N. 2009. Rethinking public diplomacy. – Snow, N.; Taylor, P. (eds.). Routledge Handbook of Public Diplomacy. New York, NY: Routledge, pp. 3–11.

Ootused avalikkusele sõltuvad valitud kommunikatsioonisuunast. Kui eesmärk on info edastamine (range suund), koheldakse avalikkust kui passiivset sihtmärki. Kuigi auditoorium, kellele suhtlus on suunatud, saab anda tagasisidet, ei pea infot edastav lähteriik sellele vastama¹⁶. Suhetele orienteeritud ehk leebe lähenemise järgi on avalikkus aktiivne osaline, kellega tuleb luua side pikaks ajaks. Selline auditoorium ei ole ainult avalikku diplomaatiat esindava riigi ideede passiivne vastuvõtja, vaid pakub uusi ideid vastastikku kasuliku dialoogi ja õppimise käigus.

Sarnaste parameetrite järgi hinnatakse ka avaliku diplomaatia tulemusi. Info edastamise suuna ehk range lähenemise järgi tähendab edukas tulemus avaliku arvamuse, uskumuste, käitumise, ootuste, vaadete ja muu sellise muutmist¹⁷, mis toetab lähteriigi välispoliitikat. Tulemust hinnatakse tavaliselt avaliku arvamuse küsitlustega, mis näitavad inimeste teadmiste, suhtumise ja käitumise muutumist riigi väljendatud eesmärkide järgi. Suhetele orienteeritud ehk leebe suuna kohaselt tähendab edukas tulemus pigem heade rahvusvaheliste suhete ja vastastikuse mõistmise saavutamist, mis võib ideaaljuhul viia taotletud kokkulepeteni. Tõsi, selle suuna tulemust on raske mõõta, kuid seda on võimalik hinnata suhete kestuse või rahulolu¹⁸, samuti ühiste eesmärkide täitmise nimel tehtud edusammude põhjal.

Sevin¹⁹ väidab, et avaliku diplomaatia edu saab tõeliselt hinnata ainult selle järgi, kuidas panustatakse riikide rahvuslike huvide edendamisse, kusjuures nimetatud huvid on kirjas riiklikes välispoliitika eesmärkides. Avaliku diplomaatia tulemuste hindamise kriteeriumid erinevad lisaks rahvuslike huvide määratlemisele ka selle poolest, millist kommunikatiivset mõjutamist peetakse kõige tõhusamaks ning millised on diplomaatiliste institutsioonide surve ja töökorraldus²⁰.

2000. aastatel on avaliku diplomaatia praktikud ja uurijad hakanud järjest rohkem toetama suhetele orienteeritud suunda, sest „põhisõnumite ja levinumate lööklausete valju häälega kuulutamine“ ei ole tõenäoliselt sama edukas,

---

¹⁶ Zaharna 2009.

¹⁷ Pratkanis, A. 2009. Public diplomacy in international conflicts: A social influence analysis, pp. 112–113. – Snow, N.; Taylor, P. (eds.). Routledge Handbook of Public Diplomacy. New York, NY: Routledge, pp. 112–113. [Pratkanis 2009]

¹⁸ Zaharna 2009.

¹⁹ Sevin, E. 2017. A multilayered approach to public diplomacy evaluation: Pathways of connection. – Politics and Policy, Vol. 45 (5), p. 879.

²⁰ Pamment, J. 2014. Articulating influence: Toward a research agenda for interpreting the evaluation of soft power, public diplomacy and nation brands. – Public Relations Review, Vol. 40 (1), p. 10.

nagu „tõeline kaasamine“²¹. Rõhuasetuse muutmine ei tähenda aga, et infoedastuse suund oleks täielikult hüljatud. Riigid on pigem üritanud rakendada mitmekesisemat lähenemist, kus mõne tegevuse eesmärk on edastada infot ja teiste eesmärk luua suhteid.

Samuti peab tähelepanu pöörama, et nihe selle poole, mis toetas dialoogi välisriikide publikuga, ei toonud eriti kaasa välist arvestamist sellega, mida tähendab avaliku diplomaatia jaoks suhetele suunatud lähenemine rahvuslike huvide seisukohast. Suhetele suunatud lähenemine põhineb eeldusel, et lähteriigi rahvuslikke huve saab teenida, kui arvestada samal ajal ka välisriikide kodanike huve, mistõttu aitab nende huvide tundmaõppimine avaliku diplomaatia vahendusel ja vahel ka oma välispoliitika kohandamine välisriikide huvide järgi saavutada paremaid riikidevahelisi suhteid. Range, info edastamisele orienteeritud avaliku diplomaatia suund eeldab, et paremad suhted tekivad siis, kui välisriikide kodanikud aktsepteerivad lähteriigi välispoliitikat. Selle lähenemise järgi määratakse rahvushuvid ennekõike riigi tasandil, et neid rahvusvahelisel areenil edendada, aga mitte teiste riikidega ühiselt luua.

Nendest kahest suunast järeldub, et mõiste *avalik diplomaatia* juurde kuulub teatud tähenduse vastuolulisus. Sellest hoolimata lähtun ülejäänud artiklis sellest, et avaliku diplomaatia terminiga kaasnev keelkasutus on võrreldes infosõja keelekasutusega rahvusvahelise suhtluse ja selle mõju uurimise vaatepunktist eeliseisus.

3. Infosõda: eeldus, et infosõda toimib justkui relv

Praegu valitseb enamiku lääneriikide ja Ida-Euroopa juhtide seas seisukoht, et Venemaa kasutab informatsiooni relvana ning see ohustab riiklikku julgeolekut sama palju kui traditsioonilised relvad. Näiteks kasutavad USA rahvusliku julgeoleku strateegia kohaselt Ameerika rivaalid informatsiooni relvana, et rünnata vabade ühiskondade alustalaks olevaid väärtusi ja institutsioone²². Väide, et Venemaa soovib informatsiooniga saavutada samasugust hävitavat mõju nagu relvadega, on kirjas ka Ukraina infoturbe doktriinis, mille kohaselt

²¹ **Murphy, J.** 2008. Engagement. – Welsh, J.; Fearn, D. (eds.). Engagement: Public diplomacy in a globalised world. London, UK: Foreign and Commonwealth Office, pp. 7–15. https://uscpublicdiplomacy.org/sites/uscpublicdiplomacy.org/files/useruploads/u26739/Engagement_FCO.pdf.

²² **The White House** 2017. National security strategy of the United States of America (USA rahvusliku julgeoleku strateegia), p. 34. <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>.

kasutab Venemaa nüüdisaegset infotehnoloogiat kodanike vaadete mõjutamiseks²³. Informatsiooni kui relva idee on jõudnud ka akadeemilistesse analüüsidesse. Hiljuti avaldatud uurimuses viidatakse, et riiklike ja mitteriiklike poolte teadlik informatsiooni rakendamine relvana²⁴ on probleem, mis vajab tähelepanu.

Väited, et Venemaa kasutab infot relvana, on põhjendatud, sest mitmete allikate järgi peavad Venemaa juhid infot omamoodi relvaks. Venemaa Föderatsiooni infoturbe doktriinis viidatakse korduvalt teatavatele (teistele) riikidele, mis „kasutavad infotehnoloogiat sõjalis-poliitilistel eesmärkidel“²⁵. Doktriinis rõhutatakse, et Venemaa peab niisuguses olukorras ennast kaitsma relvana kasutatava info eest, mitte arendama rünnakustrateegiaid. Sellegipoolest on Venemaa arendanud sõjaväelisi struktuure, mis on ilmselgelt loodud ellu viima välisriikide vastu suunatud infomõjutustegevust. 2017. aastal kinnitas Venemaa kaitseminister Sergei Šoigu, et Venemaa relvajõudude hulka kuuluvad ka infooperatsioonide väed (войска информационных операций)²⁶.

Olenemata tõenditest, et Venemaa kasutab informatsiooni relvana ja on sellel eesmärgil pannud tööle ka eriväed, on oluline ära tunda, millised on relva kui metafoori piirid. Informatsioon erineb märkimisväärselt traditsioonilistest relvadest, millega seda samastatakse. Traditsioonilisi relvi saab üldiselt suunata sihtmärgi pihta ja relva kasutamise tagajärgi on tavaliselt võimalik ka teatava täpsusega aimata. Informatsiooni mõju soovitud sihtgrupile ja teiste gruppide mõjutamata jätmist on aga peaaegu võimatu prognoosida, sest informatsiooni mõju erinevatele sihtgruppidele ei ole nii selgepiiriline ja ennustatav nagu kuuli või pommiga pihtasaamine. Järelikult on info ja relva samastamise juures peamine probleem see, et siin liialdatakse kontrolliga, mille suhtlusosalised oleksid võimelised saavutama kommunikatsiooni ja selle tulemuste üle.

²³ **Ukraina infoturbe doktriin** [Доктрина інформаційної безпеки України] 2016, paragrahv 1. <http://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>.

²⁴ **Bjola, C.; Pamment, J.** 2019. Countering online propaganda and extremism: The dark side of digital diplomacy. Abingdon, UK: Routledge, p. 1.

²⁵ **Venemaa Föderatsiooni infoturbe doktriin** [Доктрина информационной безопасности Российской Федерации] 2016, paragrahv 15. RG.RU. <https://rg.ru/2016/12/06/doktrinainfobezobasnost-site-dok.html> (eemaldatud).

²⁶ **Latsinskaya, M.; Braterskiy A.; Kalinin, I.** 2017. Россия ввела войска в интернет [Venemaa tõi väed internetti]. – gazeta.ru, 22. veebruar. https://www.gazeta.ru/tech/2017/02/22_a_10539719.shtml#page4.

Samuti on eeldus, et infot saab riigisiselt suunata, erinevate infokanalite puhul erinev. Sotsiaalmeedia platvormid, eriti Facebook, soosivad info suunamist valitud elanikkonna gruppidele konkreetsetes geograafilises asukohas²⁷. Avalikku kommunikatsiooni on aga palju raskem kindlatele sihtgruppidele suunata. Enamikku Venemaa emotsionaalsetest ja eksitavatest väidetest Ukraina kohta kajastatakse kõigepealt Vene riigiteleviisioonis. Nende kanalite peamine sihtgrupp on Venemaa kodanikud, sest riigiteleviisiooni kasutatakse eelkõige selleks, et kaitsta Venemaal ametis olevat valitsust, õigustada selle tegevust ja õõnestada valitsusvastast kriitikat²⁸.

Tänu satelliitühendusele, internetile ja (mõnes riigis) kaabeltelevisioonile on Vene riigiteleviisiooni kanalid ka rahvusvaheliselt kättesaadavad ning sellel on välisriikide vaatajatele märgatav mõju²⁹. Sealse info mõju väljaspool Venemaad ei ole aga hoolika suunamise või kaalutletud välispoliitilise strateegia tulemus. See on pigem juhuslik kui tahtlik, sest avalikku meediaprogrammi ei saa juba selle olemuse tõttu kohandada ühtmoodi koduriigi vaatajatele, teistmoodi aga teiste riikide vaatajatele. Venemaa avaliku meediaprogrammi vaatepunktist on oma rahvas alati eelisseisus.

Kohandamis- ja suunamisvõime puudumine tähendab, et Venemaa riigiteleviisiooni kanalid on rahvusvahelise relvana küllaltki kohmakad ning Vene telekanalites kajastatud väited on tekitanud rahvusvahelises auditooriumis väga erinevaid reaktsioone ja tagasilööke. Ukrainas korraldatud küsitluste järgi usub vähem kui 2% vaatajatest Vene televiisiooni väiteid Donbassi konfliktikohta³⁰. Tugevad negatiivsed reaktsioonid ja vastunarratiivid, mida Vene televiisioon mitmes Ida-Euroopa riigis ja ka kaugemal edastab, tõendavad, et Vene televiisiooni rahvusvaheline mõju ei ole riigivõimu kontrolli all ega täida alati selle huvisid.

Kommunikatsiooni on keeruline kasutada poliitiliste tulemuste mõjutamiseks ja soovitud eesmärkide täitmiseks ka siis, kui sellesse investeeritakse

²⁷ Kim, Y. M.; Hsu, J.; Neiman, D.; Kou, C.; Bankston, L.; Kim, S. Y.; . . . Raskutti, G. 2018. The stealth media? Groups and targets behind divisive issue campaigns on Facebook. – *Political Communication*, Vol. 35 (4), pp. 515–541.

²⁸ Shlapentokh, V. 2011. The puzzle of Russian anti-Americanism: From “below” or from “above.” – *EuropeAsia Studies*, Vol. 63 (5), pp. 875–889.

²⁹ Peisakhin, L.; Rozenas, A. 2018. Electoral effects of biased media: Russian television in Ukraine. – *American Journal of Political Science*, Vol. 62 (3), pp. 535–550.

³⁰ MediaSapiens 2017. Як російська пропаганда впливає на суспільну думку в Україні [Kuidas mõjutab vene propaganda Ukraina kodanike arvamust]. http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/research/yak_rosiyska_propaganda_vplivae_na_suspilnu_dumku_v_ukraini_doslidzhennya/?media=print [MediaSapiens 2017]

märkimisväärased rahalised vahendid. Hiljuti tehtud metaanalüüsis vaadeldi reklaamkampaniate mõju Ameerika hääletustulemustele ja järeldati, et keskmine mõju oli tõenäoliselt olematu³¹. Poliitilisele informatsioonile reageerimine sõltub suuresti inimeste teadmistest, suhtumisest ja väärtushinnangutest³², samuti kontekstuaalsetest asjaoludest, näiteks vaatepunktide paljususest meedias³³. Seega tuleb kriitiliselt suhtuda info ja traditsiooniliste relvade võrdluse: infomõjutustegevusega võrreldes avaldavad relvad sihtmärkidele hoopis järjepidevamat mõju ja sõltuvad vähem kontekstipõhistest muutujatest.

Võime küsida, kas need erinevused informatsiooni ja relvade võrdluse puhul on tähtsad. Venemaa levitatav info võib põhjustada palju kahju sellistes kohtades nagu Ukraina ka siis, kui see pole rangelt kontrollitud ega strateegiliselt kavandatud. Venemaa meedia ja informatsiooni võrdlemine relvadega on üks keelekasutusviisi, kuidas luua pakiline vajadus olukorra leevendamiseks mõeldud poliitilise tegevuse ja vastumeetmete järele.

Eelnev analoogia muutub problemaatiliseks siis, kui need meetmed võetakse kasutusele eeldusega, et info ja meedia toimivad nagu traditsioonilised relvad. Sellisel juhul on oht, et seadusandjad hakkavad suhtuma vastase infoga võitlemisse kui võidurelvastumisse. Teisisõnu, nad võivad hakata kiiruga laiendama oma meediaväljaannete arsenalit ilma, et pööraksid piisavalt tähelepanu meedia kaudu saavutatud reaktsioonide kontekstile või nende erinevustele. Paljud meediakeskkonnad, kus riigid üritavad tegutseda, on niigi küllastunud. See on nii kõigis Ida-Euroopa suuremates linnades, kus pea iga inimene pääseb ligi internetile ja televisioonile. Üleküllastunud meediakeskkondades peavad välisriikide juhitud või sponsoreeritud uudised võitlema tähelepanu eest kümnete kommertsuudistega, mille põhiorhk on enese turustamisel ja tarbijate soovide täitmisel. Kui riik ei panusta inimeste tähelepanu köitmisel märkimisväärset mõttejõudu, pingutusi ja raha, jõuavad meediakanalid, mida nad oma vastaste õõnestamiseks kasutavad, tõenäoliselt

³¹ **Kalla, J. L.; Broockman, D. E.** 2018. The minimal persuasive effects of campaign contact in general elections: Evidence from 49 field experiments. – *American Political Science Review*, Vol. 112 (1), pp. 148–166.

³² **Levendusky, M. S.** 2013. Why do partisan media polarize viewers? – *American Journal of Political Science*, Vol. 57 (3), pp. 611–623; **Newton, K.** 2006. May the weak force be with you: The power of the mass media in modern politics. – *European Journal of Political Research*, Vol. 45 (2), pp. 209–234; **Zaller, J.** 1992. *The nature and origins of mass opinion* (Kindle edition). Cambridge, UK: Cambridge University Press.

³³ **Ball-Rokeach, S. J.; DeFleur, M. L.** 1976. A dependency model of mass-media effects. – *Communication Research*, Vol. 3 (1), pp. 3–21.

ainult poliitikast huvituva vähemuse ni. Seda enam, et saavutada usaldusväärsust võistlevate narratiivide kõrval, kus meediat kasutatakse järjepidevalt poliitilise relvana, ei ole lihtne ülesanne. Vastupidi levinud arvamusele ei piisa meedia ja narratiivide usaldusväärsuse saavutamiseks faktitäpsusest ja järjepidevusest. Tarbijad hindavad meediakanali ja narratiivi usaldusväärsust pigem oma arvamuste, väärtushinnangute ja kogemuste põhjal³⁴.

Võidurelvastumise mõtteviisi on näha mõnes lääne mõttekoja poliitilises soovitus Venemaa infosõja probleemi kohta. Selliste soovitude puhul on tüüpiline, et üritatakse tekitada midagi vastukaaluks Kremli-meelsele meediale. Näiteks RAND-i avaldatud aruandes soovitati pakkuda Ida-Euroopa regioonis alternatiivset televisiooni, sotsiaalmeedia ja muu meedia programmi, mis suudaks edukalt asendada venemeelse meedia narratiive³⁵. Euroopa demokraatia sihtkapitali ja CEPA mõttekoja avaldatud aruannetes soovitati asutada uus venekeelne uudisteagentuur ja n-ö sisukeskus, kus luua venekeelseid meelelahutussaateid³⁶. Neid soovitusi on ka rakendatud (nt Content Fund, venekeelsed uudised). Üheski aruandes ega poliitilises soovitus pole aga üksikasjalikult selgitatud, kuidas suudaksid värskest loodud meediakanalid sihtgrupi tähelepanu kõiita ja usaldust tekitada. Kui tähelepanu tõmbamise ja usaldusväärsuse loomisega kaasnevat keerukust ei arutata, väidetakse aruannetes justkui, et soovitud tarbijaskond tekib automaatselt pelgalt uute meediakanalite loomisega. Eeldatakse, et meediakanal toimib nagu relv, mis jõuab igasuguste probleemideta sihtmärgini ja avaldab soovitud mõju. Kuigi kvaliteetsete venekeelsete meediakanalite rahastamine lääneriikides võib tuua palju kasu (toetatakse seda, et ajakirjanikud võtavad poliitikutid vastutusele, ja suurendatakse meedias esitatud vaatepunktide hulka), on siiski küsitav, kas suudetakse asendada tarbijate n-ö meediadieedi venekeelset sisu. Infosõja keel julgustab vahenditele orienteeritud poliitilist mõtlemist, kuid õigem oleks rakendada avalikkusele suunatud mõtlemist, mis tegeleks tähelepanu ja usaldusväärsuse probleemidega.

³⁴ **Gunther, A. C.** 1992. Biased press or biased public? Attitudes toward media coverage of social groups. – *Public Opinion Quarterly*, Vol. 56 (2), pp. 147–167; **Metzger, M. J.; Flanagin, A. J.; Medders, R. B.** 2010. Social and heuristic approaches to credibility evaluation online. – *Journal of Communication*, Vol. 60 (3), pp. 413–439.

³⁵ **Helmus, T.; Bodine-Baron, E.; Radin, A.; Magnuson, M.; Mendelsohn, J.; Marcelino, W.; ... Winkelman, Z.** 2018. Russian social media influence: Understanding Russian propaganda in Eastern Europe. Santa Monica, CA: Rand Corporation, p. xiii.

³⁶ **Euroopa demokraatia sihtkapital** [European Endowment for Democracy] 2015. Bringing plurality and balance to the Russian language media – Final recommendations. <https://democracyendowment.eu/en/news/551:bringing-plurality-balance-to-russian-language-media-final-recommendations.html>; **Lucas, Pomerantsev** 2016, p. 50.

Kas avalik diplomaatia ja selle keelekasutus võiksid tagada, et tähelepanu ja usaldusväärusega seotud probleemidele pööratakse rohkem tähelepanu? Mitte tingimata. Nagu väidab Zaharna³⁷, eeldatakse läänemaailmas juba ammu, et suhtlusprobleeme saab lahendada rohkema või parema info pakkumise, väärinfo selgitamise ja isegi informatsiooni abil suhete loomisega. 2000. aastatel toimunud retooriline nihe dialoogi rõhutamise poole avalikus diplomaatias on vähemalt muutnud arusaama inimestest: passiivsetest sihtmärkidest on saanud aktiivsed osalised.

4. Infosõda: eeldus, et inimesed on mõjutatavad

Infosõja ja selle keelekasutuse juures on problemaatiline ka see, et inimeste käitumise ja motiivide analüüsimisele pööratakse palju vähem tähelepanu kui vastaspoole käitumise ja motiivide analüüsile³⁸. Kui räägitakse ühiskonnast, kirjeldatakse vastase infole kõige tõenäolisemalt vastuvõtlikke gruppe mõjutatavana. Näiteks toetab Suurbritannia välisministeerium³⁹ „tugevama ja sõltumatu venekeelse meedia loomist, et Venemaa naaberriikide mõjutatavatel vaatajatel oleks ligipääs usaldusväärsele infole“.

Ukrainas ja Baltimaades tehtud uuringutest selgus, et riikides, milles räägitakse peamiselt vene keelt või mille kodanikud peavad end venelasteks, tarbitakse suurema tõenäosusega vene uudistekanaaleid ja toetatakse Kremli levitatavaid narratiive⁴⁰. Vene keelt kõnelevaid kodanikke ja vene päritolu inimesi võib seega pidada Venemaa infole vastuvõtlikuks. Väide, et inimesed

³⁷ Zaharna 2009, p. 97.

³⁸ Darczewska, J. 2015. The devil is in the details: Information warfare in the light of Russia's military doctrine. Warsaw, Poland: Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia; Kulakov, A. 2017. Words and wars: Ukraine facing Kremlin propaganda. Kyiv: Internews Ukraine. <https://ukraineworld.org/articles/books/words-and-wars-ukraine-facing-russian-propaganda>.

³⁹ Suurbritannia välisministeerium [Foreign and Commonwealth Office] 2017. Annual report & accounts: 2016–2017, p. 16. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/625651/FCO-annual-report-2017-web-accessible.pdf.

⁴⁰ Dougherty, J.; Kaljurand, R. 2015. Estonia's "virtual Russian world": The influence of Russian media on Estonia's Russian speakers. Tallinn. <https://icds.ee/en/estonias-virtual-russian-world-the-influence-of-russian-media-on-estonias-russian-speakers-2/>. Kiievi Rahvusvaheline Sotsioloogiainstituut 2015. Индекс результативності російської пропаганди [Vene propaganda tõhususe indeks]. <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=510>; Szostek, J. 2017. The power and limits of Russia's strategic narrative in Ukraine: The role of linkage. – Perspectives on Politics, Vol. 15 (2), pp. 379–395. [Szostek 2017]

on mõjutatavad, viitaks justkui sellele, et nad ei suuda seista vastu Venemaa veenimisjõule, sest puudub vajalik kaitse, näiteks kriitiline mõtlemine või ligipääs usaldusväärsematele infoallikatele. Sellised probleemid aitaksid mingil määral seletada Vene meedia tarbimist ja Vene narratiivide uskumist vene päritolu ja vene emakeelega inimeste hulgas, kuid ei paku piisavalt rahuldavat selgitust.

Vene emakeelega või vene päritolu inimeste mõjutatavuse rõhutamine varjab mitut olulist punkti. Esiteks jääb niimoodi tagaplaanile nende inimeste mitmekesine taust, muuhulgas nende erinev ligipääs meediakanalitele ja erinev suutlikkus kriitiliselt mõelda. Teiseks ei arvestata nende inimeste skeptilisust meedia suhtes üldiselt, sealhulgas Vene meedia suhtes. Kolmandaks jääb kõrvale asjaolu, et nende reaktsioon vasturääkivatele (geo)poliitilistele narratiividele ei sõltu ainult meedia tarbimisest ja kognitiivsest võimekusest, vaid ka isiklikest kogemustest, prioriteetidest ja väärtushinnangutest.

Esimest punkti, venekeelse vaatajaskonna mitmekesisust, on käsitletud Vihalemma, Juzefovičsi ja Leppiku⁴¹ Eestis ning Lätis tehtud uuringus. Nad arendasid fookusgruppide põhjal välja venekeelse vaatajaskonna tüpologia, milles eristatakse lojaalseid, kindlate geopoliitiliste vaadetega vaatajaid, neutraalseid vaatajaid, kes eelistavad mitte poolt valida, ja apoliitilisi inimesi, kellel pole ei teadmisi rahvusvahelistest küsimustest ega huvi selle suhtes. Selles eristuses oli ainult üks alakategooria, mis vastas populaarsele arusaamale Balti riikide venemeelsest vaatajaskonnast, kes tarbib ainult piiratud meediat ja usub kindlalt Kremli-meelseid kajastusi. Teisi alakategooriaid iseloomustab püüd otsida erinevaid infoallikaid ja arvamusi ning soov vältida häirivaid uudiseid võimalikult palju.

Teist punkti (vene emakeelega ja vene päritolu vaatajad on meedia suhtes pigem skeptilised kui liialt kergeusklikud) toetavad erinevad, eriti Ukrainas korraldatud arvamusküsitlused. Näiteks USAID-i 2015. ja 2016. aastal tehtud küsitluste põhjal selgus, et enamik nendest vähestest ukrainlastest, kes tarbis Vene telekanalite uudiseid, ei pidanud selliseid kanaleid objektiivseks ega usaldusväärseks⁴². KIIS-i 2018. aastal korraldatud üleriigilise esindatusega uuringust selgus, et peaaegu kõik, kes said infot Vene meediast, said infot

---

⁴¹ Vihalemm, T.; Juzefovičs, J.; Leppik, M. 2019. Identity and media-use strategies of the Estonian and Latvian Russian-speaking populations amid political crisis. – *Europe-Asia Studies*, Vol. 71 (1), pp. 48–70.

⁴² **Media consumption survey – Ukraine 2016** [Meediatarbimise küsitlus – Ukraina 2016] 2016. – Internews. <https://internews.org/resource/media-consumption-survey-ukraine-2016>.

ka Ukraina meediast⁴³, mis näitab selgelt, et Ukraina erinevate piirkondade elanike Kremli-meelsust ei saa põhjendada teadlikkuse puudumise ega Kiievi vastuargumentidega.

Kui inimesed, keda peetakse Venemaa infosõjas kõige mõjutatavamaks, ei usalda eriti Vene meediat ja pääsevad ligi ka alternatiivsetele allikatele, siis miks nad sellist meediat ikka tarbivad? Seda küsimust käsitlevates uuringustes märgitakse erinevaid põhjendusi alates harjumusest ja Vene interneti-portaalide kasutusmugavusest kuni rahulolematuseni riiklike uudistekanalitega ja veendumuseni, et täit tõde ei räägi kumbki pool, nii et kõige terviklikuma pildi saabki ainult erineva info tarbimise kaudu⁴⁴. Osa Vene meediatarbijaid võib nimetada passiivseks, sest nad ei pööra palju tähelepanu sellele, millisest allikast info pärineb. Teised aga valivad, väldivad ja võrdlevad uudistekallikaid väga aktiivselt, et hoida end toimuvaga hästi kursis. Pidada nende inimeste eelistusi mõjutatavuseks, viidates niimoodi nõrkusele ja kergeusklikkusele, tähendab probleemi liigset üldistamist ja moonutamist.

Kolmas punkt, mida vaatajate mõjutatavaks pidamine varjab, on see, et meediatarbimine ja kognitiivne võimekus ei selgita täiel määral inimeste suhtumist rahvusvahelisse poliitikasse. Infosõja aruteludes rõhutatakse vastaspoole kommunikatsiooni sedavõrd suurt mõju, et kõrvale on jäetud muud selgitused arvamuse kujunemise kohta. Lisaks meediast saadud teadmiste põhinevad inimeste poliitilised vaated isiklikel kogemustel, tuttavate arvamustel ja juurdunud väärtushinnangutel⁴⁵. Paljude venekeelsete ja vene päritolu inimeste jaoks, keda Vene propagandas nimetatakse mõjutatavaks, ei ole Venemaa lihtsalt kauge võõrriik ega rahvusvahelistes uudistes esinev kangelane või kurikael. See on pigem koht, mida nad isiklikult tunnevad: nad

⁴³ **Detektor Media** 2018. Протидія російській пропаганді та медіаграмотність: результати всеукраїнського опитування громадської думки. Аналітичний звіт [Vastulause Vene propagandale ja meediakirjaoskusele: Ukraina avaliku arvamuse küsitluse tulemused, analüütiline aruanne]. https://detector.media/doc/images/news/archive/2016/136017/DM_KMIS_ukr__WEB-2.pdf.

⁴⁴ **Orlova, D.; Shutov, R.** 2018. Media consumption and assessment of social and political processes in Ukraine by the residents of Eastern regions (government-controlled areas of Donetsk and Luhansk oblasts). <http://detector.media/infospace/article/136753/2018-04-19mediaspozhivannya-ta-otsinka-suspilno-politichnikh-protsesiv-v-ukraini-meshkantsyamiskhidnikh-oblastei>; **Szostek, J.** 2018. Nothing is true? The credibility of news and conflicting narratives during “information war” in Ukraine. – *International Journal of Press/Politics*, Vol. 23 (1), pp. 116–135.

⁴⁵ **Gamson, W. A.** 1992. *Talking politics*. Cambridge, UK: Cambridge University Press; **Kertzer, J. D.; Zeitzoff, T.** 2017. A bottom-up theory of public opinion about foreign policy. – *American Journal of Political Science*, Vol. 61 (3), pp. 543–558.

on seal elanud, töötanud, õppinud, sugulasi külastanud, neid seovad sellega mälestused või isiklikud sidemed. Sellised kogemused, mälestused ja sidemed vormivad pidevalt inimeste väärtushinnanguid, vaateid seoses Venemaaga ning arvamust narratiivide kohta, milles Venemaad vaenulikuks nimetatakse⁴⁶.

Arvamusele, et mõjutatavus selgitab vaenuliku propaganda uskumist, järgneb loomupäraselt sellise poliitika kujundamine, mis tegeleb oletatava mõjutatavusega. Ida-Euroopa riikides tähendab see venekeelsele elanikkonnale lisainfo ja kvaliteetse ajakirjanduse pakkumist. Inimestele, kellel puudub ligipääs eriilmelisele meediale ja teadlikkus erinevatest vaatenurkadest, võivad sellised meetmed sobida. Näiteks elab Eestis vene emakeelt kõnelevaid inimesi, kellel on raske peavoolumeediast aru saada, sest nad ei räägi eesti keelt piisaval tasemel. Nimetatud meetmed ei toimi aga ilmselt selliste inimeste puhul, kes juba ammutavad infot erinevatest allikatest, kuid suhtuvad neisse kõigisse skeptiliselt. See kehtib suure osa vene elanikkonna kohta Ukrainas, kellest enamik mõistab suuremate raskusteta ukrainakeelseid allikaid. Kui kodanikud valivad uudistekanaleid põhimõttel, et mõlema poole seisukoht tuleb ära kuulata, ei suuda ükskõik kui suur hulk lisainfot asendada nende n-ö meediadieedis Vene uudiseid. Sama kehtib juhul, kui kodanike Venemaaga seotud vaated ja eelistused põhinevad isiklikel mälestustel ja sidemetel: on kaheldav, kas meedia pakutud lisainfo või argumendid suudaksid nende vaateid olulisel määral muuta.

Venemaa infosõja vaatepunktist on lääneriikide eesmärk praegu suurendada teadlikkust Venemaalt levivast väärinfost, kusjuures eeldatakse, et selle tagajärjel hakkavad inimesed tarbima vähem propagandistlikku Vene meediat ja toetama pigem lääneriikide sisepoliitika narratiive. Holmqvist võtab sellise arvamuse lühidalt kokku strateegilise kommunikatsiooni vastu suunatud kriitikaga:

*Igasugust vastuseisu edastatud sõnumitele peetakse kommunikatsiooni-probleemiks, mitte olemuslike erinevuste või eriarvamuste probleemiks /.../ „Probleem“, millega tegeletakse, on ainult vahend südame ja poolehoidu kõige tõhusamaks võitmiseks, mitte küsimus, kas südameid ja poolehoidu on üldse võimalik võita.*⁴⁷

Kahjuks ei vastata siin küsimusele, kuidas läheneda inimestele, kes on küll Venemaa väärinfost teadlikud, kuid pooldavad sellegipoolest Venemaa

⁴⁶ Szostek 2017.

⁴⁷ Holmqvist, C. 2013. War, “strategic communication” and the violence of non-recognition. – Cambridge Review of International Affairs, Vol. 26 (4), p. 637.

propageeritud väärtusi ja prioriteete, näiteks nn Vene maailma säilitamist ja moraalsel konservatiivsust.

Kas sellisel juhul on avaliku diplomaatia keelekasutuses ka eeliseid? Diplomaatiline raamistik käsitleb sõja raamistikuga võrreldes laiemalt audiotooriumi mitmekesisust ja võtab arvesse inimeste erinevat suhtumist esitatud infosse. Ideaalis ei üritata diplomaatilise lähenemisega mitte lihtsalt parandada puudujääke faktiteadmistes, vaid luua ka poliitikat, mis aitaks ühendada erinevate väärtustega kodanikke, tunnustades samas võimalikke erinevusi. Selle asemel, et suurendada toetust ainuõigele n-ö faktipõhisele narratiivile, võiksid diplomaatilise raamistiku eesmärgid soosida rahulikku ja teadlikku arutelu erinevate vaadetega kodanike hulgas. Infosõja keele puhul on probleemne selle kaldumus jätta mõjutamise kõrval märkamata kuulamine, dialoog ja suhete loomine.

5. Infosõda: eeldus, et „võitmine“ tähendab inimeste veenmist faktidega

Infosõja keelekasutus viitab justkui sellele, et kommunikatsiooni juurde kuulub lahingute võitmine ja kaotamine. Joseph Nye⁴⁸ kirjutab pehmet jõudu käsitlevas teoses, et infoajastul sõltub edu sellest, kumma poole lugu võidab. Infosõja keel aga tõstab panuseid – kommunikatiivsed lahingud seostatakse eksistentsiaalse ohuga, mitte subjektiivse edu või ebaeduga.

Mida tähendab infosõjas võitmine või kaotamine ja kuidas on võimalik kindlaks teha, kumb pool juhib? Meedias väidetakse sageli, et emb-kumb pool on võitmas. Lääne uudistes on kuulutatud, et „Venemaa on võitmas lakkamatut propagandasõda Ameerika vastu“⁴⁹ või „Venemaa on infosõda võitmas“⁵⁰, ning põhjendatud väidet sellega, et ajakirjanikud või kuulsused kordavad Venemaa väärased argumente või toetavad neid teatavad ühiskonnagrupid.

⁴⁸ Nye, J. S. 2010. The future of soft power in U. S. foreign policy. – Parmar, I.; Cox, M. (eds.). Soft power and U. S. foreign policy: Theoretical, historical and contemporary perspectives. London, UK: Routledge, p. 8.

⁴⁹ Satell, G. 2014. Russia is winning its non-stop propaganda war on America. – Forbes, May 13. <https://www.forbes.com/sites/regsatell/2014/03/13/russia-is-winning-its-non-stop-propaganda-war-on-america/?sh=4e9bec195d3b>.

⁵⁰ How Russia is winning the propaganda war [Kuidas Venemaa propagandasõja võidab] 2014. – Spiegel, May 30. <https://www.spiegel.de/international/world/russia-uses-state-television-to-sway-opinion-at-home-and-abroad-a-971971.html>.

Loogiliselt võttes peaks riigi edu infosõjas võrduma nende taktikaliste või strateegiliste eesmärkide saavutamise, mille jaoks kommunikatsiooni üldse rakendati. Venemaa infosuhtluse arvatavat eesmärki käsitletakse põhjalikult Vene infosõdade analüüsid. Enamasti peetakse eesmärgiks õnestamist või destabiliseerimist selliste vahe-eesmärkide kaudu nagu massiteadvuse mõjutamine ning segaduse ja kahtluse külvamine⁵¹, moraali lõhestamine, erapoolikuse suurendamine või passiivsuse ja paranoia säilitamine inimeste hulgas⁵², samuti lääneriikide kesksete institutsioonide ehk NATO ja Euroopa Liidu kahjustamine⁵³.

Samas arvatakse, et Venemaa rahvusvahelised eesmärgid näivad hõlmavat käegakatsutavamaid tulemusi, näiteks soovitud erakondade ja kandidaatide valimisvõidud⁵⁴, venemeelne lobitöö Euroopas⁵⁵, väiksem toetus sanktsioonidele⁵⁶ ning Ukraina ligipääsu takistamine NATO-le ja Ukraina poliitika üle kontrolli saavutamine⁵⁷. Arvatakse, et sellised rahvusvahelised eesmärgid kattuvad sisepoliitiliste eesmärkidega, milleks on saavutada ametisolevate Vene juhtide režiimi stabiilsus ja omakasu⁵⁸.

Lääne infosõja eesmärgid on üldiselt sõnastatud selliselt, et need oleksid vastupidised Venemaa nimetatud eesmärkidele. Euroopa Liidu strateegilise kommunikatsiooni tegevuskava⁵⁹, mis loodi vastukaaluks Venemaa valeinfo-kampaaniatele, sisaldab kolme eesmärki: (1) Euroopa Liidu poliitika ja väärtushinnangute tõhus kommunikatsioon ning edendamine idapoolsetes

⁵¹ Giles, K. 2016. Russia's "new" tools for confronting the West: Continuity and innovation in Moscow's exercise of power. London, UK: Chatham House, pp. 33, 37. <https://www.chatham-house.org/publication/russias-new-tools-confronting-west>.

⁵² Lucas, Pomerantsev 2016, pp. ii, 5.

⁵³ Milo, D.; Klingová, K. 2017. Countering information war: Lessons learned from NATO and partner countries. Bratislava, Slovakia: Globsec Policy Institute, p. 3.

⁵⁴ Office of the Director of National Intelligence 2017. Assessing Russian activities and intentions in recent U. S. elections, January 6. https://www.dni.gov/files/documents/ICA_2017_01.pdf.

⁵⁵ Darczewska, J.; Żochowski, P. 2017. Russia's "activity" toward the West – Confrontation by choice. – Russian Analytical Digest, 212, pp. 2–5.

⁵⁶ Congress: Putin's asymmetric assault on democracy in Russia and Europe: Implications for U. S. national security (Minority Staff Report) 2018. <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CPRT-115SPRT28110/pdf/CPRT-115SPRT28110.pdf>. [Congress 2018]

⁵⁷ Snegovaya, M. 2015. Putin's information warfare in Ukraine: Soviet origins of Russia's hybrid warfare. Washington, DC: Institute for the Study of War, p. 15. <https://www.understandingwar.org/report/putins-information-warfare-ukraine-soviet-origins-russias-hybrid-warfare>.

⁵⁸ Congress 2018.

⁵⁹ Euroopa Liit 2015. Strateegilise kommunikatsiooni tegevuskava [Action plan on strategic communication]. <http://archive.eapcs.eu/assets/files/Action%20Plan.pdf> (eemaldatud).

riikides, (2) üldise meediakeskkonna tugevdamine, sealhulgas sõltumatu meedia toetamine, (3) avalikkuse teadlikkuse suurendamine väljastpoolt tuleva väärinfo kohta ning Euroopa Liidu suurem suutlikkus sellist infot ennetada ja sellele reageerida⁶⁰. Euroopa Liidu väärinfoga võitlemise tegevuskavas⁶¹ rõhutatakse ka ausate valimiste säilitamist. Suurbritannia eesmärk on „võidelda väärinfo vastu, mis tuleb Venemaalt ning on suunatud Suurbritannia ja selle liitlaste vastu“⁶² selliste vahe-eesmärkide kaudu nagu kodanikuühiskond, sõltumatu meedia ja suurem teadlikkus väärinfost.

Samas on keeruline kasutada ühtki nimetatud eesmärkidest, mida on mainitud nii Venemaa kui ka lääneriikide poliitilistes dokumentides, parameetritena, mis aitaksid hinnata infosõja tulemust. Venemaale omistatud eesmärkide puhul on küsitavusi selliste väljenditega nagu *segadus ja kahtlused* ning *madal moraal*, mis ei teki lääneriikide ühiskondades kahjuks ainult Vene infotegevuse tagajärjel. On peaaegu võimatu teha empiirilisel selgeks, kas või millisel määral on neid kinnistanud Vene kommunikatsioon. Isegi kui Venemaale omistatud eesmärgid (nt valimistulemused) on käegakatsutavad, saab Venemaa infotegevuse mõju hinnata ainult spekulatiivselt.

Läänderiikide eesmärkide puhul on raskused hoopis teised, kui räägime infosõja edu või ebaedu hindamisest. On märkimisväärne, et ülalnimetatud lääneriikide eesmärkides ei viidata eriti palju avalikkusele. Erinevalt Venemaa eesmärkidest, mis on suuresti koostatud ühiskonna mõjutamist silmas pidades (segadus, lõhenemine jms), on lääneriikide eesmärgid sõnastatud pigem selle järgi, milline avalikkuse reaktsioon kinnitaks soovitud edu saavutamist. Välditakse selgesõnalist „kindlustunde“ või „ühtsuse“ loomist, mis oleks loogiline vastandus Venemaa arvatavatele eesmärkidele. Öeldakse, et elanikkond peaks olema väärinfost „teadlik“, kuid selline teadlikkus ei lahenda tingimata ühiskondlikku lõhestatust ega vähest usku lääne institutsioonidesse. Samamoodi nagu arvamusele, et inimesed on mõjutatavad, viitavad lääneriikide eesmärgid sellele, et infosõda oleks justkui lahing faktide pärast ning et kui inimeste käsutuses oleksid ainult tõesed faktid, kaoks otsekohe toetus Vene narratiividele ja väärtustele. See näitab lääne poliitilise mõtlemise kitsaskohta,

⁶⁰ *Ibid.*, p. 2.

⁶¹ **Euroopa Komisjon** 2018. Väärinfoga võitlemise tegevuskava [Action plan against disinformation]. https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/eu-communication-disinformationeuco-05122018_en.pdf.

⁶² **Duncan, A.** 2019. Baltic states and former Soviet republics: Disinformation. Foreign and Commonwealth Office written question, paragraph 1, April 3. <https://www.theyworkforyou.com/wrans/?id=2019-03-26.237138.h&s=Ukraine#g237138.q0>.

nagu omistaksid inimesed erinevatele faktidele erinevat tähtsust nende väärtuse järgi. Näiteks võivad kaks inimest olla ühel meel selles suhtes, et Venemaa rikkus Krimmi annekteerides rahvusvahelist seadust, kuid jäävad eriarvamusele selles küsimuses, kas rikkumine oli õigustatud. Erimeelsus tuleneb sellest, kui tähtsaks nad peavad Venemaa jõudemonstratsioone või vene keelt kõnelevate inimeste taasühendamist.

Kuigi lääneriikide ametkonnad ei soovi infosõja eesmärkides selge sõnaga viidata avalikule arvamusele, kasutavad nad avaliku arvamuse küsitlusi sageli selleks, et hinnata infosõja edu või ebaedu. Lääne doonorriigid on korraldanud Ukrainas mitu avaliku arvamuse küsitlust, et hinnata inimeste toetust Venemaa poliitilistele väidetele ning võrrelda seda toetusega Ukraina ja lääneriikide poliitilistele avaldustele. Näiteks uuriti Taani välisministeeriumi rahastusel 2015. ja 2019. aastal korraldatud küsitlustes, kas Vene või Ukraina valitsus on vastutav Donbassi sõja algatamise eest, kas 2014. aastal ametisse astunud valitsus toob endaga fašistliku riigipöörde (nagu väitis Venemaa) või rahva revolutsiooni (nagu väitis Kiiev) ja muud sellist⁶³.

Kas arvamusküsitluste vastused võivad meile öelda, kes on infosõda võitmas? Need näitavad, kummal poolel on veenvam strateegiline narratiiv⁶⁴ ja kas riik, mille strateegilist narratiivi toetatakse rohkem, võib oodata väiksemat vastupanu oma poliitilistele eesmärkidele. Olukorras, kus Venemaa üks põhieesmärk infosõjas on ühiskondlikku stabiilsust kõigutada ning Ukraina ja lääneriikide eesmärk on seda tugevdada, võib üldine toetus ühele või teisele narratiivile osutada vähem tähtsaks kui erinevate narratiivide toetajate omavahelised lahkkelid. Teisisõnu, nende inimeste hulk, kes süüdistavad Donbassi sõja algatamises erinevaid pooli, ei ole Ukraina stabiilsuse jaoks nii tähtis kui vastastikune põlgus ja viha erinevate vaadetega kodanike vahel. Seega võib väita, et üldine toetus erinevatele narratiividele on stabiilsuse säilitamiseks vähem oluline kui kodanike valmidus ja võime (sõltumata poliitilistest vaadetest) tulla lahkkelidega toime demokraatlike institutsioonide piires, pöördu-mata vägivalda poole.

Järelikult on infosõja keel problemaatiline selles suhtes, mida tähendab riikide jaoks edukas sekkumine välisriigi meediasse. Esiteks paistab, et lääneriigid ei soovi täpselt sõnastada avalikkusega seotud lõplikke eesmärke

---

⁶³ **Detektor Media** 2019. Information sources, media literacy and Russian propaganda: Findings of all Ukrainian public opinion survey. https://detector.media/doc/images/news/archive/2016/164308/DM_KMIS_tables03_2019_ENGL_WEB.pdf; **MediaSapiens** 2017.

⁶⁴ **Miskimmon, A.; O'Loughlin, B.; Roselle, L.** 2013. Strategic narratives: Communication power and the new world order. New York, NY: Routledge.

olukorras, kus kommunikatsiooni käsitletakse sõja vormina. Nende eesmärgid on sõnastatud häguselt ja kaitsepositsioonilt (meediakeskkonna tugevdamine, väärinfo suhtes teadlikkuse suurendamine), kuid välditakse selgelt rääkimist avalikest reaktsioonidest (väärtushinnangutes, suhtumises ja käitumises), sest kardetakse, et seda võib tõlgendada kui propagandat. Vastumeelsus defineerida (või läbi mõelda) soovitud ühiskondlikku mõju toob kaasa ähmased poliitilised eesmärgid, mis takistavad sobiva poliitilise sekkumise kujundamist. Teiseks paistab infosõja keel soosivat arvamusküsitluste kasutamist edu parameetrina, sest nende abil saab lihtsalt võrrelda avalikku toetust konflikti erinevatele pooltele. Selline eduka tulemuse hindamine on liialt piiratud ja toetub liiga palju eeldusele, et vastasest tuleb jagu saada, selle asemel et sõnastada lääneriikide strateegilised välispoliitilised eesmärgid.

Arvamusküsitlusi kasutatakse ka avaliku diplomaatia edu hindamiseks. Kas selles suhtes on avaliku diplomaatia keele kasutamisel mingeid eeliseid? Kuigi lähenemine kommunikatsioonile kui info edastamisele käsitleb edu kui inimeste suhtumise muutmist lähteriigi soovide järgi, on siin väiksem rõhk vastase võitmisel. See jätab rohkem ruumi nendele parameetritele, mis vaatavad kaugemale võistlevate narratiivide suhtelisest toetusest.

6. Kokkuvõte

Viimaste aastate pingelised suhted Venemaaga on suurendanud huvi mõju vastu, mida riigid võiksid suhtluse ja meedia kaudu saavutada. Arvatakse, et Venemaa peab naaber- ja lääneriikide vastu infosõda. Infosõja keelt kasutatakse järjest rohkem, kui räägitakse naaber- ja lääneriikide võimalikest reaktsioonidest. Artikli eesmärk oli näidata, et infosõja keelekasutus sisaldab hulganisti konnotatsioone, mis võivad osutada poliitika kujundamisel probleemseks. Kui öeldakse, et infot saab kasutada kui relva soovitud tulemuse saavutamiseks, hinnatakse liialt palju kontrolli, mida infosuhtluse kaudu on võimalik saavutada, ning vaadatakse mööda keerulisest ülesandest: küllastunud meediakeskkonnas tähelepanu ja usaldusväarsuse võitmisest. Arvamusega, et inimeste mõjutatavus selgitab vastase kommunikatsiooni vastuvõtlikkust, ignoreeritakse asjaolu, et n-õ mõjutatavad inimesed on erinevate meediatarbimise teadmiste ja harjumustega. Samuti jäetakse kõrvale individuaalsed väärtushinnangud, kogemused ja seosed, kui otsustatakse, milline on inimeste reaktsioon sisepoliitika narratiividele. Eeldus, et infosõja edu saab hinnata avaliku arvamuse kaudu, vastab ainult osaliselt tõe, sest

avalik arvamus mõjutab stabiilsust vähem kui erinevate vaadetega kodanike omavahelised lahkkelid ja antipaatia.

Artiklis väitsin, et poliitikakujundajad peaksid käsitlema rahvusvahelist suhtlust diplomaatia, mitte sõja vormina, sõltumata Venemaale omistatud vaenulikest kavatsustest. Kuigi avalikku diplomaatiat võib käsitleda vastandlike suundade kaudu (infovahetus ja suhetele orienteeritus), on avaliku diplomaatia keel sellegipoolest vähem usaldusväärne kui infosõja keel, hädustades tähelepanu ja usaldusväärse saavutamise seotud raskusi ning jättes arvestamata riikliku kommunikatsiooni sihtrühmaks olevate ühiskonnagruppide mitmekesisust. Lisaks ei innusta see tõenäoliselt poliitikakujundajaid hindama edu teistsuguste parameetrite järgi.

Kas siiski on võimalik vältida infosõja keelt, kui Venemaa levitab endiselt meedia kaudu oma rivaalide kohta väärinfot ja agressiivset kriitikat? Kas praeguse rahvusvahelise poliitika vaenulikkus tähendab, et lääneriikide avalik diplomaatia peab paratamatult infosõjaga kaasa minema ja n-ö võitluses osalema? Kas infosõja keelt on vaja nüüdisaegse mediakeskkonna kirjeldamiseks?

Praegu kasutab osa lääneriike ja lääne institutsioone rahvusvahelise kommunikatsiooni kirjeldamiseks samal ajal avaliku diplomaatia ja infosõja keelt. Näiteks Olsson, Wagnsson, ja Hammargård⁶⁵ mainivad, et NATO on seadnud avaliku diplomaatia kõrval sisse vastavad struktuurid infosõja pidamiseks. Selline kahetine lähenemine võib tekitada pingeid: organisatsioon või riik, mis teadaolevalt infosõda peab, võib lõpuks kahjustada oma avaliku diplomaatia mainet ja jätta endast vaenuliku mulje, selle asemel et olla avatud ausale dialoogile.

Infosõja keel võib ehk sobida selleks, et kirjeldada rahvusvahelise suhtluse agressiivseid ja salalikke meetodeid ning säilitada avaliku diplomaatia selliste ja sobivamate meetodite erisust. Häkkimine ja lekitamine, väärinfo ja võltsid sotsiaalmeediakontod – lühidalt meetodid, mida seostatakse Venemaa infosõjaga – ei ole kooskõlas tavaarusaamaga diplomaatilisest käitumisest. Seega võib mingis kontekstis käsitleda infosõda üheselt ebaetilise kommunikatsioonivormina. Samas on keeruline säilitada selget kontseptuaalset eristust infosõja ja avaliku diplomaatia eetika ja meetodite vahel, sest enamikus avaliku diplomaatia vormides ei mainita kumbagi ning me

---

⁶⁵ Olsson, E.-K.; Wagnsson, C.; Hammargård, K. 2019. The use of political communication by international organizations: The case of the EU and NATO. – Bjola, C.; Pamment, J. (eds.). Countering online propaganda and extremism: The dark side of digital propaganda. Abingdon, UK: Routledge, pp. 66–80.

teame ajaloost küllalt näiteid tegevuste kohta, mida nimetati avalikuks diplomaatiaks, kuid milles puudus läbipaistvus ja mis polnud eetilised⁶⁶.

Infosõja keel võib olla tähtis ka sellise rahvusvahelise suhtluse kirjeldamiseks, mis tekitab tõsist turvariski. Selleks ei pruugi olla alati ülalmainitud ebaetilised kommunikatsioonivormid. Näiteks on Ukrainas keelatud mitu Vene filmi ja teleseriaali, et kaitsta end Venemaa „infoagressiooni“ eest, osaliselt seetõttu, et väljamõeldud maailma põimitud norme ja ajaloolisi narratiive peetakse Ukraina omariiklust laastavaks⁶⁷. Siin on jällegi keeruline eristada kontseptuaalselt avalikku diplomaatiat ja infosõda selle järgi, kui suurt ohtu kommunikatsioon kujutab. Ohu hindamine on väga subjektiivne ja peaaegu igasugust infot võib pidada ohtlikuks, kui see seab tugeva vastase eelisseisu või reklaamib vastase väärtushinnanguid. Seetõttu nimetataksegi selliseid Venemaale omaseid avaliku diplomaatia tegevusi (elitaarse Valdai klubi arutelud Russki Miri hariduskeskustes) lääne käsitlustes Kremlis infosõja tööriistaks⁶⁸.

Infosõja keel sisaldab viiteid mediakeskkonnale, milles kasutatakse laialdaselt ebaetilisi meetodeid ja mida peetakse ohtlikuks. See ei kirjelda aga kommunikatsiooni, mis eristub selgelt avalikust diplomaatiast ja muudest sarnastest mõistetest, mille põhjalikumaks käsitluseks pole siin artiklis ruumi (nt psühholoogilised operatsioonid ja strateegiline kommunikatsioon). Samas muudab infosõja keele laialdane kasutus raskemaks selliste avaliku diplomaatia eesmärkide saavutamise nagu vastastikune mõistmine. Seda seetõttu, et sõda tekitab ettevaatlikkust ja skeptilisust, mille järgi teenib igasugune kommunikatsioon kas ühe või teise poole huvisid⁶⁹. Kodanikud koonduvad suurema tõenäosusega oma lipu alla, sest lojaalsusel on suurem väärtus kui avatud meelel ja kriitilisel arutelul. Venemaa valitsus julgustab oma kodanikke ja toetajaid aktiivselt uskuma, et nad on lääneriikidega infosõjas, sest see õigustab piiravate seaduste vastuvõtmist n-ö välise sissetungi tõkestamiseks mediakeskkonnas ja aitab õõnestada välisriikide uudisteallikaid. Seega, kui lääneriikide valitsused kasutavad infosõja keelt, kinnitavad nad

⁶⁶ **Peace, R.** 2010. Winning hearts and minds: The debate over U. S. intervention in Nicaragua in the 1980s. – Peace & Change, Vol. 35 (1), pp. 1–38.

⁶⁷ **Siumar, V.** 2017. Инфосфера в гибридной реальности [Hübriidreaalsuse infosfäär]. – Zerkalo Nedeli, 29. september. https://zn.ua/internal/infosfera-v-gibridnoy-realnosti-261516_.html.

⁶⁸ **Pomerantsev, P.; Weiss, M.** 2014. The menace of unreality: How the Kremlin weaponizes information, culture and money. New York, NY: Institute of Modern Russia.

⁶⁹ **Pratkanis** 2009.

pidevalt Kremli arusaama sellisel moel, mis takistab saavutamast Kremli-meelsete riikidega tõhusat suhtlust.

Võib-olla saab infosõja keelt pidada avaliku diplomaatia jaoks positiivseks ainult sellisel juhul, kui rahvusvahelist kommunikatsiooni nähakse kiireloomulise turvaprobleemina, sest see innustab valitsusi suurendama vajalikke vahendeid, et töötada välisriikide elanikega. Cull⁷⁰ väidab, et kui diplomaadid esitlevad oma tööd poliitilistele juhtidele, räägivad nad vahel ähvarduste, vastukampaaniate ja ühepoolse mõju keeles, sest see paistab meeldivat nendele, kelle käes on rahakotirauad. Tegelikult on nii, et parem arusaam suhete ja diplomaatia mõjust kinnitab vähemalt mingit osa tehtud töö tulemustest.

Erinevad terminid, mida kasutatakse rahvusvahelise riiklikult rahastatud kommunikatsiooni kirjeldamiseks, näitavad pigem erinevust ohutunnetuses, eetilistes ideaalides ja institutsionaalsetes ajendites, mitte praktikas. Avalik diplomaatia võib esindada rahvusvahelise riikliku rahastusega kommunikatsiooni erinevaid ideaale: kahepoolseid suhteid, õppimist ja ühiste huvide otsimist. Kuigi need ideaalid avalikus diplomaatias alati ei kehti, tasub neid minu meelest kaitsta infosõja kontseptsiooni vastu, milles rahvast koheldakse kui sihtmärki ja infosõja edukuse määrab soovitud eesmärkide saavutamine. Infosõja keele kasutamine ei ole paratamatu ka juhul, kui teised riigid rakendavad agressiivset taktikat ja retoorikat: riikliku rahastusega valesid ja pettust võib nimetada valedeks ja pettuseks, viitamata relvadele ja sõjale, mis õõnestavad ratsionaalset kaalutlust. Artikli suurem eesmärk oli näidata, et uurijad ja praktikud, kes huvituvad rahvusvahelisest suhtlusest, peaksid kriitiliselt analüüsima mõisteid, mis sobivad nende vaadetega rahvusvahelise mõju kohta. Olenemata sellest, millisest kontseptuaalsest vaatepunktist lähtutakse, peaks hoolikalt kaaluma kasutatava keelega kaasnevaid tähendusvarjundeid ja nende mõju poliitika kujundamisele.

Kirjandus

- Ball-Rokeach, S. J.; DeFleur, M. L.** 1976. A dependency model of mass-media effects. – *Communication Research*, Vol. 3 (1), pp. 3–21.
- Bjola, C.** 2019. Propaganda as reflexive control: The digital dimension. – Bjola, C.; Pamment, J. (eds.). *Countering online propaganda and extremism: The dark side of digital propaganda*. Abingdon, UK: Routledge, pp. 13–27.
- Bjola, C.; Pamment, J.** 2019. *Countering online propaganda and extremism: The dark side of digital diplomacy*. Abingdon, UK: Routledge.

---

⁷⁰ Cull 2019, p. 26.

- Carter, P.** 2005. Lord Carter of Coles' public diplomacy review. <http://www.british-council.org/home-carter-report> (eemaldataud).
- Congress: Putin's asymmetric assault on democracy in Russia and Europe: Implications for U. S. national security (Minority Staff Report)** 2018. <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CPRT-115SPRT28110/pdf/CPRT-115SPRT28110.pdf>.
- Content Fund** (n. d.). About us. <https://contentfund.org/about-us>.
- Cull, N. J.** 2013. Roof for a house divided: How U. S. propaganda evolved into public diplomacy. – Auerbach, J.; Castronovo, R. *The Oxford handbook of propaganda studies*. Oxford, UK: Oxford University Press, pp. 131–146.
- Cull, N. J.** 2019. *Public diplomacy: Foundations for global engagement in the digital age*. Cambridge, UK: Polity.
- Darczewska, J.** 2015. *The devil is in the details: Information warfare in the light of Russia's military doctrine*. Warsaw, Poland: Ósrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia.
- Darczewska, J.; Żochowski, P.** 2017. Russia's "activity" toward the West – Confrontation by choice. – *Russian Analytical Digest*, 212, pp. 2–5.
- Detektor Media** 2018. Протидія російській пропаганді та медіаграмотність: результати всеукраїнського опитування громадської думки. Аналітичний звіт [Vastulause Vene propagandale ja meediakirjaoskusele: Ukraina avaliku arvamuse küsitluse tulemused, analüütiline aruanne]. https://detector.media/doc/images/news/archive/2016/136017/DM_KMIS_ukr_WEB-2.pdf.
- Detektor Media** 2019. Information sources, media literacy and Russian propaganda: Findings of all Ukrainian public opinion survey. https://detector.media/doc/images/news/archive/2016/164308/DM_KMIS_tables03_2019_ENGL_WEB.pdf.
- Dittmer, J.; Dodds, K.** 2008. Popular geopolitics past and future: Fandom, identities and audiences. – *Geopolitics*, Vol. 13 (3), pp. 437–457.
- Dougherty, J.; Kaljurand, R.** 2015. Estonia's "virtual Russian world": The influence of Russian media on Estonia's Russian speakers. Tallinn. <https://icds.ee/en/estonias-virtual-russian-world-the-influence-of-russian-media-on-estonias-russian-speakers-2/>.
- Duncan, A.** 2019. Baltic states and former Soviet republics: Disinformation. Foreign and Commonwealth Office written question, April 3. <https://www.theyworkforyou.com/wrans/?id=2019-03-26.237138.h&s=Ukraine#g237138.q0>.
- Entman, R. M.** 1991. Framing U. S. coverage of international news: Contrasts in narratives of the KAL and Iran air incidents. – *Journal of Communication*, Vol. 41 (4), pp. 6–27.

- Euroopa demokraatia sihtkapital** [European Endowment for Democracy]. 2015. Bringing plurality and balance to the Russian language media – Final recommendations.
<https://democracyendowment.eu/en/news/551:bringing-plurality-balance-to-russian-languagemedia-final-recommendations.html>.
- Euroopa Liit** 2015. Strateegilise kommunikatsiooni tegevuskava [Action plan on strategic communication].
<http://archive.eapcsf.eu/assets/files/Action%20Plan.pdf> (eemaldatud).
- Euroopa Komisjon** 2018. Väärinfoga võitlemise tegevuskava [Action plan against disinformation].
https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/eu-communication-disinformationeuco-05122018_en.pdf.
- Gamson, W. A.** 1992. Talking politics. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Giles, K.** 2016. Russia's "new" tools for confronting the West: Continuity and innovation in Moscow's exercise of power. London, UK: Chatham House.
<https://www.chathamhouse.org/publication/russias-new-tools-confronting-west>.
- Gunther, A. C.** 1992. Biased press or biased public? Attitudes toward media coverage of social groups. – *Public Opinion Quarterly*, Vol. 56 (2), pp. 147–167.
- Hayden, C.** 2012. The rhetoric of soft power: Public diplomacy in global contexts. Lanham, MD: Lexington Books.
- Hellman, M.; Wagnsson, C.** 2017. How can European states respond to Russian information warfare? – *An analytical framework. European Security*, Vol. 26 (2), pp. 153–170.
- Helmus, T.; Bodine-Baron, E.; Radin, A.; Magnuson, M.; Mendelsohn, J.; Marcellino, W.; ... Winkelman, Z.** 2018. Russian social media influence: Understanding Russian propaganda in Eastern Europe. Santa Monica, CA: Rand Corporation.
- Holmqvist, C.** 2013. War, "strategic communication" and the violence of non-recognition. – *Cambridge Review of International Affairs*, Vol. 2 (4), pp. 631–650.
- How Russia is winning the propaganda war** [Kuidas Venemaa propagandasõja võidab]. 2014. – *Spiegel*, May 30.
<https://www.spiegel.de/international/world/russia-uses-state-television-to-sway-opinion-at-home-and-abroad-a-971971.html>.
- Jowett, G. S.; O'Donnell, V.** 2019. Propaganda & persuasion. Los Angeles, CA: SAGE Publications.
- Kalla, J. L.; Broockman, D. E.** 2018. The minimal persuasive effects of campaign contact in general elections: Evidence from 49 field experiments. – *American Political Science Review*, Vol. 112 (1), pp. 148–166.
- Kertzer, J. D.; Zeitzoff, T.** 2017. A bottom-up theory of public opinion about foreign policy. – *American Journal of Political Science*, Vol. 61 (3), pp. 543–558.
- Kim, Y. M.; Hsu, J.; Neiman, D.; Kou, C.; Bankston, L.; Kim, S. Y.; ... Raskutti, G.** 2018. The stealth media? Groups and targets behind divisive issue campaigns on Facebook. – *Political Communication*, Vol. 35 (4), pp. 515–541.

- Kulakov, A.** 2017. Words and wars: Ukraine facing Kremlin propaganda. Kyiv: Internews Ukraine.
<https://internews.ua/en/project/words-and-wars>.
- Kiievi Rahvusvaheline Sotsioloogainstituut** 2015. Индекс результативности російської пропаганди [Vene propaganda tõhususe indeks]. <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=510>.
- Latsinskaya, M.; Braterskiy, A.; Kalinin, I.** 2017. Россия ввела войска в интернет [Venemaa tõi väed internetti]. – *gazeta.ru*, 22. veebruar.
https://www.gazeta.ru/tech/2017/02/22_a_10539719.shtml#page4.
- Levendusky, M. S.** 2013. Why do partisan media polarize viewers? – *American Journal of Political Science*, Vol. 57 (3), pp. 611–623.
- Lucas, E.; Pomerantsev, P.** 2016. Winning the information war: Techniques and counter-strategies to Russian propaganda in central and eastern Europe. Washington, DC: Center for European Policy Analysis.
- Media consumption survey – Ukraine 2016** [Meediatarbimise küsitlus – Ukraina 2016] 2016. – Internews.
<https://internews.org/resource/media-consumption-survey-ukraine-2016>.
- MediaSapiens** 2017. Як російська пропаганда впливає на суспільну думку в Україні [Kuidas mõjutab vene propaganda Ukraina kodanike arvamust].
http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/research/yak_rosiyska_propaganda_vplivae_na_suspilnu_dumku_v_ukraini_doslidzhennya/?media=print.
- Melissen, J.** 2005. The new public diplomacy: Soft power in international relations. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan.
- Metzger, M. J.; Flanagan, A. J.; Medders, R. B.** 2010. Social and heuristic approaches to credibility evaluation online. – *Journal of Communication*, Vol. 60 (3), pp. 413–439.
- Milo, D.; Klingová, K.** 2017. Countering information war: Lessons learned from NATO and partner countries. Bratislava, Slovakkia: Globsec Policy Institute.
- Miskimmon, A.; O’Loughlin, B.; Roselle, L.** 2013. Strategic narratives: Communication power and the new world order. New York, NY: Routledge.
- Murphy, J.** 2008. Engagement. – Welsh, J.; Fearn, D. (eds.). *Engagement: Public diplomacy in a globalised world*. London, UK: Foreign and Commonwealth Office, pp. 7–15.
https://www.uspublicdiplomacy.org/sites/uspublicdiplomacy.org/files/useruploads/u26739/Engagement_FCO.pdf.
- Narula, S.** 2004. Psychological operations (psyops): A conceptual overview. – *Strategic Analysis*, Vol. 28 (1), pp. 177–192.
- Newton, K.** 2006. May the weak force be with you: The power of the mass media in modern politics. – *European Journal of Political Research*, Vol. 45 (2), pp. 209–234.
- Nye, J. S.** 2004. *Soft power: The means to success in world politics*. New York, NY: PublicAffairs.

- Nye, J. S.** 2010. The future of soft power in U. S. foreign policy. – Parmar, I.; Cox, M. (eds.). *Soft power and U. S. foreign policy: Theoretical, historical and contemporary perspectives*. London, UK: Routledge, pp. 4–11.
- Office of the Director of National Intelligence** 2017. Assessing Russian activities and intentions in recent U. S. elections, January 6.
https://www.dni.gov/files/documents/ICA_2017_01.pdf.
- Olsson, E.-K.; Wagnsson, C.; Hammargård, K.** 2019. The use of political communication by international organizations: The case of the EU and NATO. – Bjola, C.; Pamment, J. (eds.). *Countering online propaganda and extremism: The dark side of digital propaganda*. Abingdon, UK: Routledge, pp. 66–80.
- Orlova, D.; Shutov, R.** 2018. Media consumption and assessment of social and political processes in Ukraine by the residents of Eastern regions (government-controlled areas of Donetsk and Luhansk oblasts).
<http://detector.media/infospace/article/136753/2018-04-19mediaspозhivannya-ta-otsinka-suspilno-politichnikh-protseviv-v-ukraini-meshkantsyamiskhidnikh-oblastei>.
- Pamment, J.** 2014. Articulating influence: Toward a research agenda for interpreting the evaluation of soft power, public diplomacy and nation brands. – *Public Relations Review*, Vol. 40 (1), pp. 50–59.
- Peace, R.** 2010. Winning hearts and minds: The debate over U. S. intervention in Nicaragua in the 1980s. – *Peace & Change*, Vol. 35 (1), pp. 1–38.
- Peisakhin, L.; Rozenas, A.** 2018. Electoral effects of biased media: Russian television in Ukraine. – *American Journal of Political Science*, Vol. 62 (3), pp. 535–550.
- Pomerantsev, P.; Weiss, M.** 2014. *The menace of unreality: How the Kremlin weaponizes information, culture and money*. New York, NY: Institute of Modern Russia.
- Pratkanis, A.** 2009. Public diplomacy in international conflicts: A social influence analysis. – Snow, N.; Taylor, P. (eds.). *Routledge Handbook of Public Diplomacy*. New York, NY: Routledge, pp. 111–153.
- Russian-language news exchange supports independent media** (n. d.). Free Press Unlimited.
<https://www.freepressunlimited.org/en/projects/russian-language-news-exchange-supports-independent-media>.
- Satell, G.** 2014. Russia is winning its non-stop propaganda war on America. – *Forbes*, May 13.
<https://www.forbes.com/sites/gregsatell/2014/03/13/russia-is-winning-its-non-stop-propaganda-war-on-america/?sh=4e9bec195d3b>.
- Sevin, E.** 2017. A multilayered approach to public diplomacy evaluation: Pathways of connection. – *Politics and Policy*, Vol. 45 (5), pp. 879–901.
- Sevin, E.; Metzgar, E.; Hayden, C.** 2019. The scholarship of public diplomacy: Analysis of a growing field. – *International Journal of Communication*, Vol. 13, pp. 4814–4837.
- Shlapentokh, V.** 2011. The puzzle of Russian anti-Americanism: From “below” or from “above.” – *EuropeAsia Studies*, Vol. 63 (5), pp. 875–889.

- Siumar, V.** 2017. Инфосфера в гибридной реальности [Hübriidreaalsuse info sfäär]. – Zerkalo Nedeli, 29. september.
https://zn.ua/internal/infosfera-v-gibridnoy-realnosti-261516_.html.
- Snegovaya, M.** 2015. Putin's information warfare in Ukraine: Soviet origins of Russia's hybrid warfare. Washington, DC: Institute for the Study of War.
<https://www.understandingwar.org/report/putins-information-warfare-ukraine-soviet-origins-russias-hybrid-warfare>.
- Snow, N.** 2009. Rethinking public diplomacy. – Snow, N.; Taylor, P. (eds.). Routledge Handbook of Public Diplomacy. New York, NY: Routledge, pp. 3–11.
- Szostek, J.** 2017. The power and limits of Russia's strategic narrative in Ukraine: The role of linkage. – Perspectives on Politics, Vol. 15 (2), pp. 379–395.
- Szostek, J.** 2018. Nothing is true? The credibility of news and conflicting narratives during “information war” in Ukraine. – International Journal of Press/Politics, Vol. 23 (1), pp. 116–135.
- Suurbritannia välisministeerium** [Foreign and Commonwealth Office]. 2017. Annual report & accounts: 2016–2017.
https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/625651/FCO-annual-report-2017-web-accessible.pdf.
- Ukraina infoturbe doktriin** [Доктрина інформаційної безпеки України] 2016.
<http://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>.
- Vene Föderatsiooni infoturbe doktriin** [Доктрина информационной безопасности Российской Федерации] 2016. RG.RU.
<https://rg.ru/2016/12/06/doktrinainfobezobasnost-site-dok.html>.
- Vene Föderatsiooni sõjaline doktriin** 2014. RG.RU.
<https://rg.ru/2014/12/30/doktrina-dok.html>.
- Vihalemm, T.; Juzefovičs, J.; Leppik, M.** 2019. Identity and media-use strategies of the Estonian and Latvian Russian-speaking populations amid political crisis. – Europe-Asia Studies, Vol. 71 (1), pp. 48–70.
- The White House** 2017. National security strategy of the United States of America [USA rahvusliku julgeoleku strateegia], December.
<https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>.
- Zaharna, R.** 2009. Mapping out a spectrum of public diplomacy initiatives: Information and relational communication frameworks. – Snow, N.; Taylor, P. (eds.). Routledge Handbook of Public Diplomacy. New York, NY: Routledge, pp. 86–100.
- Zaller, J.** 1992. The nature and origins of mass opinion (Kindle edition). Cambridge, UK: Cambridge University Press.

JOANNA SZOSTEK, PhD

Glasgow' (Suurbritannia) ülikooli sotsiaal- ja poliitikateaduste kooli poliitilise kommunikatsiooni lektor